

Aralık 2010

Bu bilgi notunun kapsamı nihai değildir ve AİHM için bağlayıcılığı yoktur

Sosyal refah

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Sözleşme), *medeni ve siyasi hakları* (yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı ve adil yargılanma hakkı vb.) teminat altına almaktadır. Bu arada, [Avrupa Sosyal Şartı](#) gibi diğer belgelerde *ekonomik ve sosyal haklar* (örn. konut, sağlık, eğitim, istihdam, yasal koruma ve sosyal refah) düzenlenmektedir.

Ancak, "[*ekonomik ve sosyal haklar alanı*] Sözleşme kapsamındaki alandan kesin çizgilerle ayrılmış değildir"; Sözleşme kapsamında "*özünde medeni ve siyasi haklara yer verilmekle birlikte bu hakların pek çoğu sosyal ve ekonomik sonuçlar doğurmaktadır*" (Airey – İrlanda Davası, 9 Ekim 1979). Bunlar, diğerlerinin yanısıra sosyal refah ile ilgilidir.

Tıbbi bakım

Tıbbi tedavi geri ödemeleri

[Nitecki – Polonya Davası](#)

21 Mart 2002 (kabul edilemezlik kararı)

Nadir ve ölümcül bir hastalığı bulunan başvuran, tedavi masraflarını karşılama gücü olmadığını iddia etmekteydi. Başvuran, yetkili mercilerin tedavi giderlerinin bütününe geri ödememelerinden şikayetçi idi (genel sağlık sigortası kapsamında bu tedavi masraflarının %70'inin ödenmesi öngörülmekteydi).

AİHM, başvurunun Sözleşmenin 2 maddesi (**yaşam hakkı**) bir sorun teşkil etmesi için Yüksek Sözleşmeciler Tarafından yetkili mercilerinin toplumun geneline sunmakla mükellef oldukları sağlık hizmetlerini kişiden esirgemek suretiyle yaşamını tehlikeye attıklarının net biçimde ortaya konmasının gerekli olduğunu kaydetmiştir. Nitecki'nin durumunda bu söz konusu değildi.

Hasta olan bir yabancıнын sınırđışı edilmesi

[D. – Birleşik Krallık Davası](#)

2 Mayıs 1997 (karar)

Aslen St Kitts'li (Karayipler) olan başvuran Birleşik Krallık'a geldiğinde kokain bulundurmaktan tutuklanmış ve 6 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Başvuranın

AIDS hastası olduğu anlaşılmıştır. Tahliyesinden önce St Kitts'e geri gönderilmesine karar verilmiştir. Başvuran, sınırdışı edilmesinin yaşam beklentisini azaltacağını, zira Birleşik Krallık'ta görmekte olduğu tedavinin St Kitts'te mevcut olmadığını iddia etmekteydi. Başvuran ayrıca sınırdışı edilmesinin yoksulluk içerisinde yaşamaya mahkum edilmesi anlamına geleceğini öne sürmekteydi.

AİHM, hapis cezası infaz olunduktan sonra sınırdışı edilecek yabancıların sınırdışı işlemini uygulayan Yüksek Sözleşmeci tarafın topraklarında kalmaya devam ederek o ülkedeki tıbbi, sosyal veya diğer destek imkanlarından yararlanmayı talep etme haklarının ilkesel olarak mümkün olmadığını vurgulamıştır. Ancak, başvuranın davasındaki koşullar hayli istisnai idi. Hastalığının çok ileri bir aşamada olması ve görmekte olduğu tedaviye bağımlılığı göz önünde tutulduğunda, St Kitts'teki olumsuz yaşam koşullarının yaşam beklentisini azaltma ve ciddi acılar çekmesine yol açma ihtimali yüksek idi. Bu nedenle, sınırdışı kararının uygulanması, 3. Maddenin (**insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı**) ihlali anlamına gelecektir.

Sosyal refah, asgari yaşam standardının güvenceye alınması

Pancenko – Letonya Davası

28 Ekim 1999 (kabul edilemezlik kararı)

(Eski SSCB vatandaşı olup Letonya'da kalıcı oturma izni bulunan, sonradan Rus vatandaşlığına, ardından Ukrayna vatandaşlığına geçen) başvuranın Letonya'da kalıp kalamayacağına ilişkin uzun bir yargılama süreci yaşanmıştır. Bu arada yüklü miktarda vergi borcu biriken başvuran, Letonya'daki durumunun belirsizliğinden ve ücretsiz sağlık hizmeti alamamaktan şikayetçi idi.

AİHM Sözleşmenin çalışma hakkı, ücretsiz sağlık hizmetleri veya belirli bir yaşam standardını idame ettirebilmek için Devletten mali yardım talep etme hakkı gibi sosyoekonomik hakları güvence altına almadığına dikkat çekmiştir. Ancak, AİHM kişinin yaşam koşullarının gerekli asgari düzeyin altına inmesi durumunda 3. Madde (**insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı**) kapsamına girebileceğini kaydetmiştir. Pancenko'nun durumu böyle değildi.

Larioshina – Rusya Davası

23 Nisan 2002 (kabul edilemezlik kararı)

Yaşlı bir kadın olan başvuran geçimini emeklilik aylığıyla ve diğer sosyal yardımlarla sürdürmekte idi. Başvuran, bu ödeneklerin düzgün bir yaşam standardını idame ettirmede yeterli olmadığını iddia etmekteydi.

AİHM emeklilik aylığının veya diğer sosyal ödeneklerin yetersizliğinin ilke olarak 3. Madde (**insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı**) kapsamına girebileceğini kaydetmiştir. Ancak, Larioshina'nın durumunun ağırlığı ihlale yol açacak asgari düzeye ulaşmamıştır.

Sosyal yardımlarda ayrımcılık

Sosyal yardımlar/ödenekler hangi koşullarda Sözleşme tarafından korunan "mülkiyet" kapsamına girer?

Bu karmaşık konuyla ilgili geniş ve gelişmekte olan bir içtihat zemini mevcuttur. Kayda değer bazı kararlar aşağıya alınmıştır:

- **Müller – Avusturya Davası** (16 Aralık 1974, Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun kabul edilebilirlik kararı¹): "sosyal güvenlik sistemine katkı payı ödeme yükümlülüğü ... bu şekilde tesis edilen varlıkların bir kısmı üzerinde mülkiyet hakkı doğurabilir".
- **Stec ve Diğerleri – Birleşik Krallık Davası** (6 Temmuz 2005, kabul edilebilirlik kararı, Büyük Daire): "Şayet ... bir Yüksek Sözleşmeci Tarafın, prim ödeme koşuluna bağlı olsun veya olmasın, sosyal yardım veya ödenek hakkına ilişkin mevzuatı mevcut ise, bu mevzuatın, gerekliliklerini yerine getirenler için 1 Numaralı Protokolün 1. Maddesi uyarınca mülkiyet menfaati doğurduğu kabul edilir."

Cinsiyete dayalı ayrımcılık

Wessels-Bergervort – Hollanda Davası

4 Haziran 2002 (karar)

Başvuran ve kocası hayatları boyunca Hollanda'da yaşamışlardır. Başvuranın kocası önceden Almanya'da çalışmış ve 19 yıl sosyal güvenlik primi ödemiştir. Kendisine Hollanda'da evli emeklilerin hakkı olan emekli aylığı bağlanmış, fakat söz konusu 19 yıl boyunca Hollanda'da prim ödememiş olduğu için emekli aylığından %38 kesinti yapılmıştır. Başvuranın emekli aylığı da aynı oranda düşürülmüştür. Başvuran, emekli aylığının miktarının kendisi ve eşinin prim ödeme sürelerine göre belirlendiğinden, oysa yurtdışında prim ödeyenin kocası değil kendisi olması durumunda bu durumun söz konusu olmayacağından şikayetçi idi.

AİHM benzer bir durumda başvurana evli bir erkekten farklı muamele gösterilmesinin nesnel ve makul bir gerekçesinin bulunmadığını kabul etmiştir. 1 Numaralı Protokolün 1. Maddesi (**mülkiyetin korunması**) ile bağlantılı olarak 14. Madde (**ayrımcılık yasağı**) ihlal edilmiştir.

Milliyete dayalı ayrımcılık

Gaygusuz – Avusturya Davası

16 Eylül 1996 (karar)

Avusturya'da yaşayan bir Türk vatandaşı olan başvuran, uzun sürecek bir işsizlik dönemi öncesinde Avusturya'da çalışmaktaydı. Başvuran belli bir süre sonra işsizlik aylığı hakkını yitirmiştir. Avusturya mercileri, Avusturya vatandaşı

¹ 1954-1999 yılları arasında Komisyon, AİHM ve Avrupa Konseyi bakanlar Komitesi ile birlikte Yüksek Sözleşmeci Tarafların Sözleşmeden doğan yükümlülüklerini uyup uymadıklarını denetlemekte idi.

olmadığı gerekçesiyle "acil durum yardımı" kapsamında emekli aylığından avans çekmesine izin vermemişlerdir.

AİHM acil durum yardımının işsizlik sigorta fonuna katkı payı ödenmesine bağlı olduğunu ve Gaygusuz'un bu koşulu yerine getirdiğini kaydetmiştir. Avusturya mercileri, yalnızca başvuranın milliyeti nedeniyle ret kararı vermişlerdir. AİHM Avusturya vatandaşı olanlarla olmayanlara yönelik muamele farklılığının hiçbir "nesnel ve makul" gerekçesinin bulunmadığını kaydetmiştir. 1 Numaralı Protokolün 1. Maddesi (**mülkiyetin korunması**) ile bağlantılı olarak 14. Madde (**ayrımcılık yasağı**) ihlal edilmiştir.

Koua Poirrez – Fransa Davası

30 Eylül 2003 (karar)

Başvuran, Fransa'da ikamet etmekte olan bir Fildişi Sahili vatandaşı idi. Başvurana Fransa'da kendisine engelli olduğuna ve (21 yaşında iken) bir Fransız vatandaşı tarafından evlat edinildiğine dair bir vesika verilmesine karşın Fransız makamları, milliyeti nedeniyle kendisine engelli yetişkin aylığı (DAA) bağlamayı reddetmişlerdir.

AİHM DAA gibi katkı payı ödenmeksizin alınan ödeneklerin Sözleşme kapsamında maddi bir hak doğurabileceğini kaydetmiştir. Fransız vatandaşları (veya mütakabiliyet anlaşması yapan ülkelerin vatandaşları [Fildişi Sahili ile Fransa arasında bu tür bir anlaşma yoktu]) ile diğer yabancılar arasında muamele farklılığının nesnel ve makul bir gerekçesi yoktu. 1 Numaralı Protokolün 1. Maddesi (**mülkiyetin korunması**) ile bağlantılı olarak 14. Madde (**ayrımcılık yasağı**) ihlal edilmiştir.

Sosyal yardımların/ödeneklerin haksız yere durdurulması

Kjartan Ásmundsson – İzlanda Davası

12 Ekim 2004 (karar)

Başvuran bir trol teknesinde ağır biçimde yaralanmış ve balıkçılık mesleğini bırakmak zorunda kalmıştır. Engellilik düzeyinin %100 olduğunun tespit edilmesinin ardından, kaza öncesindeki işini artık yapamaz hale gelmesi nedeniyle Denizci Emekli Sandığından engellilik aylığı almaya hak kazanmıştır. 1992 yılında, Sandığın yaşadığı mali güçlükler gerekçe gösterilerek engellilik değerlendirilmesinde değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklikte birlikte aynı işi yapamama belirleyici faktör olmaktan çıkarılmış, hiçbir iş görememe şartı getirilmiştir. Başvuranın engellilik durumu da yeniden değerlendirilmiş ve engellilik düzeyi %25 olarak tespit edilmiştir. Bu oran %35 eşliğinin altında olduğundan Sandık engellilik aylığını kesmiştir.

AİHM, Sandığın mali sorunlarını çözüme kavuşturma yönündeki meşru kaygısı ile yeni kurallar getirilmesi öncesinde engelli aylığı alan 689'unun büyük çoğunluğunun değişiklik sonrasında da bu aylığı almaya devam ettikleri ve başvuran dahil yalnızca 54 kişinin bu hakkı yitirdiği gerçeğiyle bağdaştırmanın pek kabil olmadığını, bu uygulamanın aşırı ve orantısız olduğunu kaydetmiştir. Engelli aylığındaki düşüşün makul ve orantılı olması halinde durum farklı olacaktı. 1 Numaralı Protokolün 1. Maddesi (**mülkiyetin korunması**) ihlal edilmiştir.

Sosyal yardım/ödenek tahsisinde ve ödenmesinde usul güvenceleri

Bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önüne çıkma hakkı

Kovachev – Bulgaristan Davası

Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun 28 Ekim 1997 tarihli [raporu](#) ve Bakanlar Komitesinin 11 Haziran 1998 tarihli [kararı](#) (Sözleşmenin eski 32. Maddesi) Başvuran engellilik ödeneğinin artırılmaması şikayetiyle ulusal mahkemelere başvurmuştur. Mahkemeler sosyal yardım mevzuatında adli işlem öngörülmemesi ve bu konuda münhasıran idari mercilerin yetkili kılınması nedeniyle davayı esastan incelememişlerdir.

[AİHM](#) başvurana taleplerini **bağımsız ve tarafsız bir mahkemede dile getirme** imkanının verilmesi gerektiğini kaydetmiştir. 6. Maddenin 1. Fıkrası (**mahkemeye erişim**) ihlal edilmiştir.

Mahkeme işlemlerinin hızlandırılmasını gerektiren özel nedenler

Mocie – Fransa Davası

8 Nisan 2003

Başvuran, özellikle asker malul aylığının artırılması talebiyle yetkili mahkemelere başvurmuştur. 1988 yılında başlayan ilk yargılama süreci, AİHM 15 yıl sonra kararını verdiği halde hala derdest idi; ikinci dava ise yaklaşık 8 yıl sürmüştür.

[AİHM](#) başvuranın gelirinin büyük bölümünü malul aylığının teşkil ettiğini kaydetmiştir. Başvuranın esasen sağlık durumunun kötüleşmesi nedeniyle emekli aylığının artırılmasını talep ettiği ilk dava bilhassa önemliydi ve mercilerin "özel titizlik" sergilemesi gerekirdi. 6. Maddenin 1. fıkrası (**makul sürede adil yargılanma hakkı**) ihlal edilmiştir.

İdari/adli kararları infaz yükümlülüğü

Burdov – Rusya – Davası

7 Mayıs 2002

Çernobil nükleer felaketinin meydana geldiği sahada acil durum operasyonlarına katılan başvuran, bu sebeple sağlık sorunları yaşamış ve tazminat hakkı kazanmıştır. Tazminat kararı mahkemelerce onanmıştır. Başvuran, kaynak sıkıntısı gerekçesiyle tazminatının ödenmemesinden şikayetçi idi.

[AİHM](#) Devlet makamlarının mahkeme kararıyla hükmolünmüş bir borcu ödememek için kaynak sıkıntısı mazeretine başvuramayacaklarını kaydetmiştir. Devletin kaynak sıkıntısı yaşadığı gerekçesiyle Burdov'un lehine karar verilen yargı sürecinin sonucundan istifade etmesi engellenmemeliydi. 6. Maddenin 1.

fıkrası (**adil yargılanma hakkı**) ve 1 Numaralı Protokolün 1. Maddesi (mülkiyet hakkı) ihlal edilmiştir.

Bazı derdest davalar

Gegia – Gürcistan Davası

Sorumlu Hükümete 12 Mayıs 2009 tarihinde tebliğ edilmiştir.

Başvuran 1949-1986 yılları arasında savcılıkta çalışmış, bu sürecin ilerleyen dönemlerinde savcılık yapmıştır. Emekli olduğu sırada yürürlükte olan mevzuat uyarınca, ömür boyu savcı emekli aylığı almaya hak kazanmıştır. 2005 yılında çıkarılan bir kanunla bu hüküm değiştirilmiş ve bunun neticesinde Gegia'nın emekli aylığı düşürülmüştür. Başvuran kanunun geriye yürürlüğü konusunda dava açmış, fakat başarılı bir netice alamamıştır. Tespit edilmesi gereken konu, başvuranın emekli aylığının düşürülmesinin 1 Numaralı Protokolün 1. Maddesinin (mülkiyetin korunması) ihlali anlamına gelip gelmediğidir.

Thior – İsviçre Davası

Sorumlu Hükümete 12 Eylül 2009 tarihinde tebliğ edilmiştir.

1996 yılında Senegal'de dünyaya gelen başvuranın beyninde hasar ve ağır öğrenme engeli bulunmaktadır. Başvuran 2002 yılında annesiyle birlikte İsviçre'ye taşınmıştır. Annesi burada bir İsviçre vatandaşıyla evlenmiştir. Başvuranın annesi ilgili mercilerden oğlunun özel bir eğitim kurumundaki öğrenim giderlerinin karşılanmasını talep etmiştir. Bu talep, başvuran ve ebeveynlerinin tabiiyetlerinin yabancı olduğu, İsviçre'de aralıksız ikamet sürelerinin 10 yılı bulmadığı ve kamu sosyal sigorta programına prim ödemedikleri gerekçeleriyle reddedilmiştir. Tespit edilmesi gereken konu, başvuranın özel eğitim giderlerinin karşılanmamasının tek başına veya 14. Maddeyle (ayrımcılık yasağı) bağlantılı olarak 8. Maddenin (özel ve aile hayatına saygı hakkı) ihlali anlamına gelip gelmediğidir.

Mauriello – İlatya Davası

Sorumlu Hükümete 5 Ekim Mayıs 2009 tarihinde tebliğ edilmiştir.

Başvuran 1990-2000 yılları arasında mahkeme daktilografı olarak çalışmış ve Ulusal Devlet Memurları Sigorta Fonuna toplam 45.000 Avro ödeme yapmıştır. Başvuran, yaş haddinden emekliye ayrılmıştır. Emekli aylığına hak kazanacak denli uzun süre prim ödemediği için 70 yaşına kadar çalışmaya devam etme talebiyle ulusal mahkemelere başvurmuştur. Ödemiş olduğu primler zorunlu yaşlılık, malullük, ve dul/yetim sigorta programına aktarılmıştır. Kendisi halihazırda yalnızca dul ve yetim aylığı almaktadır. Tespit edilmesi gereken konu, Devlet tarafından toplanan emekli aylığı primleri karşılığında başvurana hiçbir etkili ödenek tahsis edilmemesinin 1 Numaralı Protokolün 1. Maddesinin (mülkiyetin korunması) ihlali anlamına gelip gelmediğidir.

Basın İrtibat: Frédéric Dolt
+33 (0) 3 90 21 42 08

AİHM basın duyuruları için RSS bildirimlerine üye olabilirsiniz:
<http://echr.coe.int/echr/rss.aspx>

(Bu bilgi notunun Türkçe çevirisi, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı'nın katkılarıyla hazırlanmıştır.)